

## Comparative Study of Primary School Sex Education Programs UNESCO, Netherlands and England

Mohammad Jahanshiri <sup>1\*</sup>, Ahmad Khamesan <sup>2</sup>,  
Mohsen Khorshidzade <sup>3</sup>

- 1) Masters Degree in Educational Psychology, University of Birjand
- 2) Associate Professor, Department of Psychology, University of Birjand
- 3) Assistant Professor, Department of Psychology, University of Birjand

Received: 12/07/2022 Revised: 27/02/2023 Approved: 11/03/2023

### Abstract

Many countries in the world have been providing sexual education programs to prevent sexual problems. There is still no sexual education program in Iran. Therefore, the present study aims to compare the components of knowledge, attitude and skill of elementary school in UNESCO, the Netherlands and the United Kingdom in order to provide the necessary research resources for other researchers to develop a sexual education program for Iran. The present study is a comparative qualitative study. The statistical population of this study is all of the sexual education programs in the world. Considering its applicability, three UNESCO, Netherlands, and British programs were selected. The research data were compared based on the three components of knowledge, attitude and skill, and the differences were identified. The George Brady method has been used to analyze the data. The results show that the most important goals of UNESCO-Netherlands youth education programs in the elementary period are to have the necessary knowledge, attitude and skills to communicate properly with themselves, family and community, and respect for their rights and others as well as being ready for puberty. In contrast, the English education program in the elementary period emphasizes self-esteem for communication and preparation for maturity. Sexual education is something that must begin before it reaches puberty, and since it depends on the culture of the community, then the need for an official program tailored to the culture, gender, and age is needed to prevent the institutionalization of information, value the skills and misconceptions in the community. Therefore, it is necessary for the education specialists to make the necessary efforts in this regard

**Keywords:** sexual education, comparative study, sex education

\*Corresponding author: [m.jahanshiri1367416@gmail.com](mailto:m.jahanshiri1367416@gmail.com)  
**Type:** Research Article

## مطالعه تطبیقی برنامه‌های تربیت جنسی کودکان دوره ابتدایی یونسکو، هلند و انگلستان

محمد جهانشیری <sup>۱\*</sup>، احمد خامسان <sup>۲</sup>، محسن خورشیدزاده <sup>۳</sup>

- ۱) کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه بیرجند
- ۲) دانشیار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه بیرجند
- ۳) استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه بیرجند

دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۲۱ تجدیدنظر: ۱۴۰۱/۱۲/۰۸ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۰

### چکیده

بسیاری از کشورهای جهان برای جلوگیری از مشکلات جنسی به تهیه برنامه مدون تربیت جنسی پرداخته‌اند. در ایران هنوز برنامه‌ای در زمینه تربیت جنسی تدوین نشده است. از این رو پژوهش حاضر به مقایسه مولفه‌های دانش، نگرش و مهارت دوره ابتدایی سه برنامه تربیت جنسی یونسکو، هلند و انگلیس پرداخته است تا زمینه پژوهش‌های لازم برای دیگر پژوهشگران در جهت تدوین برنامه تربیت جنسی برای ایران فراهم شود. پژوهش حاضر یک مطالعه کیفی از نوع تطبیقی است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه برنامه‌های تربیت جنسی موجود در دنیا بود که سه برنامه یونسکو، هلند و انگلستان به صورت هدفمند انتخاب شدند. داده‌های پژوهش براساس سه مولفه دانش، نگرش و مهارت مورد مقایسه و تفاوت‌های آن مشخص شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش جرج بردی استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که مهم‌ترین اهداف برنامه‌های تربیت جنسی یونسکو و هلند در دوره ابتدایی داشتن دانش، نگرش و مهارت لازم جهت برقراری ارتباط صحیح و سالم با خود، خانواده و جامعه و احترام به حقوق خود و دیگران و همچنین آمادگی برای بلوغ می‌باشد. در مقابل برنامه تربیت جنسی انگلستان در دوره ابتدایی بیشتر بر اعتماد به نفس برای ارتباط و آمادگی برای بلوغ تأکید می‌کند. نتایج نشان دادند که تربیت جنسی امری است که باید قبل از رسیدن به بلوغ آغاز شود و با توجه به وابسته به فرهنگ بودن آن، نیاز به یک برنامه رسمی و متناسب با فرهنگ، جنسیت و سن جهت جلوگیری از نهادینه شدن اطلاعات، ارزش‌ها و مهارت‌های غلط در افراد جامعه احساس می‌شود. بنابراین لازم است متخصصان تعلیم و تربیت در این زمینه اهتمام لازم را داشته باشند.

**کلید واژه‌ها:** تربیت جنسی، مطالعه تطبیقی، آموزش جنسی

\* نویسنده مسئول: [m.jahanshiri1367416@gmail.com](mailto:m.jahanshiri1367416@gmail.com)  
نوع مقاله: پژوهشی

## مقدمه

از زمانی که انسان پا به عرصه وجود نهاده، دارای نیاز جنسی بوده است. تردیدی نیست که قدرت این غریزه در نوع خود بی‌نظیر است؛ زیرا هم در جهت تخریب و هم سازندگی، کارایی فوق‌العاده‌ای دارد و همین موضوع موجب شکل‌گیری دیدگاه‌های متفاوت و گاه متناقضی درباره آن شده است. این بحث‌ها و مجادلات نظری، تمام ابعاد موضوع را تحت تأثیر قرار داده و میدان عمل و حتی برنامه‌ریزی آموزشی مدارس را نیز صحنه درگیری‌ها و چالش‌هایی کرده است (Motaghifar, 2001).

برای دستیابی به کمال و سعادت فرد و جامعه و همچنین جلوگیری از تباهی آن‌ها، غریزه جنسی نیز همچون دیگر شقوق وجودی انسان نیاز به تربیت دارد. طبق تعریف (2007, p. 35) Saif پرورش یا تربیت «به جریان یا فرایندی منظم و مستمر گفته می‌شود که هدف آن رشد جسمانی و روانی، یا به طور کلی هدایت رشد همه‌جانبه شخصیت پرورش‌یابندگان در جهت کسب و درک معارف بشری و هنجارهای مورد پذیرش جامعه و نیز کمک به شکوفا شدن استعدادهای آنان است». با توجه به این تعریف می‌توان تربیت جنسی را نیز بخشی از این رشد همه‌جانبه در نظر گرفت، که برای فرد و جامعه ضرورت دارد.

Marafavi (2000) تربیت جنسی را اقداماتی می‌داند که از دوران اولیه زندگی انسان در جهت رشد متعادل و متناسب غریزه جنسی وی صورت می‌گیرد و هدف بنیادی آن آگاه‌سازی جنسی، تکامل رفتارهای جنسی، کمک به اجراء وظایف جنسی، تداوم و بقاء نسل و مودت و آرامش در زندگی است. با توجه به گستردگی حوزه‌های تربیت جنسی، این قسم از تربیت بسیار مشکل است، زیرا باید همه جوانب آن را در نظر گرفت (as Vandermassen Faqih et al., cited in Farmahini Farahani, 2004). (2008) تربیت جنسی را از دشوارترین ساحت‌های تربیت دانسته و دوران بلوغ را اوج شور و اشتیاق نوجوانان برای کسب اطلاعات جنسی می‌داند. اما این دشوار بودن نباید توجیهی برای نپرداختن به این امر مهم باشد. عده کمی از جوانان برای زندگی و داشتن روابط جنسی آماده می‌شوند و آن تعداد زیاد که آموزشی در این زمینه نمی‌بینند، برای سوء استفاده، بهره‌کشی جنسی و همچنین بارداری ناخواسته و بیماری‌های مقاربتی از جمله ایدز آسیب‌پذیرترند (UNESCO, 2018).

توجه به این نکته نیز لازم است که به تعویق انداختن تربیت جنسی تا دوران بلوغ باعث دلهره نوجوانان در این دوره می‌شود؛ از این رو بهتر است که نوجوانان از قبل با علائم و تغییرات دوران بلوغ آشنایی داشته باشند تا هنگام رسیدن به بلوغ، دچار ترس نشوند و توانایی حل مشکلات خود را داشته باشند (Ghahremani et al., 2007). هر چند والدین تمایل دارند که

مسائل جنسی را به فرزندان خود آموزش دهند، اما آنها احساس خجالت می‌کنند، با فرزندان خود راحت نیستند و همچنین مهارت برقرار کردن این ارتباط را با فرزندان خود ندارند (Turnbull et al., 2008). مطالعه کیفی (Stone et al., 2013) به منظور بررسی موانع موجود پیرامون ارتباط زود هنگام بین والدین و کودکان در مورد مسائل جنسی بیان می‌دارد، که احتمالاً همه پدران و مادران با سؤالات غیرمغرضانه‌ای در این زمینه از طرف کودکان مواجه شده‌اند. طبق این تحقیق، تعدادی از موانع برای برقراری ارتباط عبارت بودند از: «ضرورت حفظ معصومیت کودکان، توضیحات متناسب با سن، احساس ناراحتی و ترس از نقدها و داوری‌های کودکان».

با توجه به عدم آگاهی و همچنین حجب والدین برای تربیت جنسی فرزندان، مسئولیت این امر بیشتر به آموزش و پرورش برمی‌گردد تا با ارائه اطلاعات اصولی و مهم، به تربیت جنسی افراد کمک کند. مطالعات انجام شده در کشورهای سوئد و دانمارک گزارش می‌دهد که مدارس بیشترین سهم را در تربیت جنسی کودکان و نوجوانان بر عهده دارند (Sobhani-nejad et al., 2008). با اینکه کشورهای مختلف در زمینه تربیت جنسی از برنامه‌های متناسب با فرهنگ خود استفاده می‌کنند (Faqih et al., 2008) در نظام رسمی و غیر رسمی تعلیم و تربیت ایران با وجود ارزش و اهمیت تربیت جنسی، برنامه مدونی برای آن وجود ندارد و به یک ضرورت مغفول تبدیل شده است (Mobredi et al., 2017). به همین دلیل بیشتر افراد، آگاهی‌های جنسی را از منابع نامناسب و با روش‌های نادرست کسب می‌کنند و اطلاعات کافی پیرامون این موضوع ندارند. رها کردن کودک نیز تا سنین نوجوانی و جوانی و عدم تربیت صحیح، او را از رسیدن به سعادت که هدف آفرینش انسان است، باز می‌دارد (Mahmodi et al., 2007). از این رو بررسی برنامه‌های تربیت جنسی کشورهای مختلف می‌تواند زمینه‌ای مناسب برای تهیه این برنامه، متناسب با فرهنگ ایران فراهم کند.

بنابراین ضرورت، سه برنامه یونسکو، هلند (CSE) و انگلیس (SRE) برای بررسی انتخاب شدند. با توجه به اینکه برنامه‌های تربیت جنسی مولفه‌های خود در سه حیطه دانش، نگرش و مهارت‌های جنسی را متناسب با سن فراگیران ارائه می‌دهند (UNESCO, 2018)؛ هدف از این پژوهش مقایسه مولفه‌های برنامه‌های تربیت جنسی یونسکو، هلند و انگلستان در سه حیطه دانش، نگرش و مهارت در دوره ابتدایی با پاسخ به سؤالات زیر بوده است:

۱- برنامه‌های تربیت جنسی دوره ابتدایی یونسکو، هلند و انگلستان چه تفاوتی در حیطه دانش دارند؟

Research and International Centre for Reproductive Health, 2016) و برنامه انگلستان به دلیل سابقه اجرای بیش از چهل سال در انگلستان و ولز (Sex Education forum, 2015) انتخاب شدند.

اطلاعات مورد نیاز برای پاسخگویی به سوالات از راهنمای تربیت جنسی یونسکو (۲۰۱۸) جهت بررسی برنامه یونسکو، راهنمای تربیت جنسی و روابط انگلستان (۲۰۰۰) جهت بررسی برنامه انگلستان و استانداردهایی برای تربیت جنسی اروپا (۲۰۱۰) جهت بررسی برنامه هلند استفاده شد. همچنین از مقالات پژوهشی جهت بررسی این برنامه‌ها استفاده شد.

با توجه به نوع پژوهش از شاخص‌های آماری خاصی استفاده نشد. کوی معتقد است هنگامی که معیارهای طبقه‌بندی کیفی است نمی‌توان از روش‌های کمی آماری استفاده کرد. بنابراین، چون این پژوهش تطبیقی است و مبنای طبقه‌بندی براساس شاخص‌های کیفی صورت گرفته، از روش آماری خاصی استفاده نشده و تجزیه و تحلیل داده‌ها بر مبنای روش بردی انجام شد. داده‌ها براساس سه مقوله اصلی برنامه‌های تربیت جنسی یعنی دانش، نگرش و مهارت تلخیص و تنظیم شد و توسط پژوهشگر و یک ارزیاب حرفه‌ای بیرونی مقایسه گردید.

#### یافته‌ها

در جدول شماره ۱ مولفه‌های دانش برنامه تربیت جنسی یونسکو در دوره ابتدایی (۲۰۱۸) ارائه شده است. در صورتی که در جلوه قسمتی از جدول خط تیره دیده می‌شود، به دلیل عدم پرداختن برنامه به آن حوزه است. برنامه یونسکو در زمینه دانش به مسائل جنسی شامل: رشد آناتومی و فیزیولوژی، تولید مثل، جلوگیری و بارداری و زایمان، اچ آی وی و ایبز، زندگی خانوادگی و روابط شخصی، فرهنگ و مسائل جنسی، حقوق هر جنس، اختیار، برابری و نقش جنسیتی، تنوع جنسیتی، لذت جنسی، سوء استفاده جنسی، خشونت جنسی و آسیب‌های آداب و رسوم می‌پردازد (UNESCO, 2018).

جدول ۱: مولفه دانش برنامه تربیت جنسی یونسکو در دوره ابتدایی

مؤلفه اصلی	زیر مؤلفه
روابط	• انواع خانواده‌ها، راه‌های فرزنددار شدن
	• تاثیر سلامتی و بیماری بر ساختار، نقش و مسئولیت افراد خانواده
	• انواع دوست
	• انواع مختلف ارتباطات و دلایل سوء استفاده از آن
	• تاثیر نقش جنسیتی بر همه جوانب ارتباطات
ارزش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌ها	• ازدواج، جدایی و طلاق
	• تعریف و تاثیر ارزش‌ها
	• تاثیر ارزش‌های فرهنگی بر برابری و یا تفاوت مرد و زن
	• حقوق افراد برای حمایت شدن
	• فواید و خطرات استفاده از اینترنت برای به‌دست آوردن اطلاعات و یا کمک به یک مشکل

۲- برنامه‌های تربیت جنسی دوره ابتدایی یونسکو، هلند و انگلستان چه تفاوتی در حیطه نگرش دارند؟  
 ۳- برنامه‌های تربیت جنسی دوره ابتدایی یونسکو، هلند و انگلستان چه تفاوتی در حیطه مهارت دارند؟

#### روش

روش پژوهش کیفی، از نوع تطبیقی مبتنی بر روش «George Z. F. Beredy» استوار است. در این روش از چهار مرحله توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه استفاده شده است. در مرحله توصیف، پژوهشگر باید به توصیف نمودها و پدیده‌های مورد تحقیق بر اساس شواهد و اطلاعاتی که از منابع مختلف به دست آورده بپردازد. مرحله تفسیر، شامل واری اطلاعاتی است که در مرحله اول پژوهشگر به توصیف آن پرداخته است. تحلیل اطلاعات به اعتقاد بردی بایستی مبتنی بر اصول و شیوه‌های مرسوم در علوم اجتماعی باشد. طی مرحله همجواری، اطلاعاتی که در مرحله اولیه بررسی شده، طبقه‌بندی می‌شوند و پهلوی هم قرار می‌گیرند و چهارچوبی فراهم می‌شود که راه را برای مرحله بعدی، یعنی مقایسه تشابهات و تفاوت‌های پدیده مورد تحقیق، هموار می‌سازد. در مرحله مقایسه، مسئله تحقیق دقیقاً با توجه به تفاوت‌ها و شباهت‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد و رد و یا قبول فرضیه تحقیق در این مرحله امکان‌پذیر است (Aghazadeh, 2007).

جامعه آماری این پژوهش، کلیه برنامه‌های تربیت جنسی موجود در دنیا بود که با توجه به کاربرد، سه برنامه یونسکو، هلند (CSE) و انگلیس (SRE) به عنوان نمونه به صورت هدفمند انتخاب شدند. برنامه یونسکو به دلیل استفاده در کشورهای متعدد مثل چین، لبنان، کنیا، نیجریه، ویتنام، کشورهای آمریکای لاتین و کشورهای حوزه دریای کارائیب (UNESCO, 2018)، برنامه هلند به دلیل استفاده در کشورهای متعدد مثل اوگاندا، پاکستان، هندوستان، اندونزی، غنا سنگال، تانزانیا، مالای (Kaleidos

## ادامه جدول ۱: مولفه دانش برنامه تربیت جنسی یونسکو در دوره ابتدایی

مؤلفه اصلی	زیر مؤلفه
فرهنگ، جامعه و قانون	<ul style="list-style-type: none"> <li>هنجار فرهنگی و تابوهای مربوط به مسائل جنسی</li> <li>نفوذ رسانه‌ها بر هنجارهای اجتماعی</li> <li>انواع اطلاعات رسانه‌ها در مورد مسائل جنسی</li> <li>تبعیض جنسی</li> <li>منابع اطلاعات در مورد مسائل جنسی</li> </ul>
رشد و نمو بشر	<ul style="list-style-type: none"> <li>آناتومی و فیزیولوژی اندام‌های جنسی و تناسلی شامل قاعدگی، نطفه و نعوذ، خیس شدن و انزال</li> <li>فرایند باردار شدن و وضع حمل</li> <li>خطرهای ازدواج‌های زودهنگام</li> <li>بلوغ و توانایی تولید مثل</li> </ul>
رفتار جنسی	<ul style="list-style-type: none"> <li>احساس لذت از لمس بدن و استمنای</li> <li>تعریف جنسیت، مسائل جنسی، نقش جنسی و هویت جنسی</li> <li>عدم آمادگی کودکان برای تماس جنسی با دیگران</li> <li>مفهوم، مثال و تاثیرات مثبت و منفی داروهای افزایش‌دهنده میل جنسی</li> <li>فواید و مضرات اطلاعات جنسی بدست آمده از اینترنت</li> </ul>
سلامت جنسی	<ul style="list-style-type: none"> <li>نشانه‌ها و علائم بارداری</li> <li>کاندوم و دیگر وسایل پیشگیری</li> <li>عدم مقاربت کامل بچه‌ها</li> <li>سلامت و پیامدهای اجتماعی بارداری ناخواسته</li> <li>تعریف سقط جنین و خطرات آن</li> <li>مشخصه‌های افراد ناقل بیماری</li> <li>شناساندن سیستم ایمنی بدن، ویروس ایدز و راه‌های انتقال آن</li> <li>تعریف رابطه‌ی جنسی امن</li> </ul>

در جدول شماره ۲ مولفه‌های نگرش برنامه تربیت جنسی یونسکو برای دوره ابتدایی (۲۰۱۸) ارائه شده است. برنامه یونسکو در زمینه ارزش‌ها و نگرش‌ها به کاوش در ارزش‌ها و نگرش‌ها و در زمینه‌ها و نگرش‌های نگرش برنامه تربیت جنسی، سلامت جنسی، خطرات ارتباطی و تصمیم‌گیری، تاب‌آوری، احترام، حقوق جنسی و برابری می‌پردازد (UNESCO, 2018).

## جدول ۲: مولفه نگرش برنامه تربیت جنسی یونسکو در دوره ابتدایی

مؤلفه اصلی	زیر مؤلفه
روابط	<ul style="list-style-type: none"> <li>اهمیت برابری جنسیتی با وجود نقش‌ها و مسئولیت‌های مختلف افراد خانواده</li> <li>اهمیت راهنمایی‌های والدین و حمایت آنها در تصمیم‌گیری بچه‌ها</li> <li>نوع دوستی و دوست داشتن، احساس خوب داشتن نسبت به دیگران</li> <li>ارتقاء برابری جنسیتی برای داشتن روابط سالم</li> <li>یکتا و قابل ارزش بودن هر انسان با وجود هر شرایطی</li> <li>آسیب‌رسانی تمسخر مردم به آن‌ها</li> <li>قلدری و زورگویی به عنوان کار خلاف حقوق بشر</li> <li>حق فرزنددار شدن با هر شرایط</li> <li>تناقض ازدواج زود هنگام و اجباری با حقوق بشر</li> </ul>
ارزش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌ها	<ul style="list-style-type: none"> <li>ارزش‌های مربوط به جنس، ارتباطات، روابط نامشروع</li> <li>تاثیر هنجارهای اجتماعی بر ارزش‌ها و رفتار</li> <li>حق تصمیم‌گیری</li> <li>حق ابراز عقاید</li> <li>افراد قابل اعتماد برای دریافت کمک: دوستان، خانواده، معلمان، روحانیون و اعضای جامعه</li> </ul>

## ادامه جدول ۲: مولفه نگرش برنامه تربیت جنسی یونسکو در دوره ابتدایی

مؤلفه اصلی	زیر مؤلفه
فرهنگ، جامعه و قانون	<ul style="list-style-type: none"> <li>فرهنگ و دین به عنوان منبع اطلاعات جنسی</li> <li>غلبه بر تبعیض و نابرابری جنسیتی</li> <li>ممانعت و کاهش آداب و رسوم آسیب‌زا</li> <li>شباهت‌ها و تفاوت‌های نقش جنسیتی</li> <li>نقش و کلیشه جنسیتی و خشونت جنسیتی</li> <li>تعریف نابرابری جنسیتی</li> <li>مفهوم حقوق بدن و سوء استفاده جنسی</li> <li>عقاید و آداب و رسوم مثبت</li> </ul>
رشد و نمو بشر	<ul style="list-style-type: none"> <li>نگرانی در مورد اندام تناسلی</li> <li>تغییر حدود اجتماعی، احساسی، بدنی و محدودیت‌های معاشرت با رسیدن به بلوغ</li> <li>خاص و یکتا بودن بدن همه افراد</li> <li>غرور نسبت به بدن</li> <li>عدم قضاوت ارزش‌های شخصی با ظاهر افراد</li> </ul>
رفتار جنسی	<ul style="list-style-type: none"> <li>طبیعی بودن کنجکاوی در مورد بدن</li> <li>قابل قبول بودن بحث در مورد مسائل جنسی</li> <li>اهمیت بحث با بزرگسالان در مورد مسائل جنسی</li> <li>فعالیت جنسی به عنوان عاملی برای ابراز محبت بزرگسالان</li> <li>رسیدن به بلوغ جسمی و روانی لازمه رابطه جنسی</li> </ul>
سلامت جنسی	<ul style="list-style-type: none"> <li>همه افراد صرف نظر از دین و مذهب، نژاد و غیره می‌توانند بچه‌ای را بزرگ کنند و به او عشق بورزند</li> <li>مردمی که ایدز دارند نیاز به دوست داشتن، مراقبت و حمایت دارند</li> <li>آگاه کردن شریک جنسی</li> </ul>

در جدول شماره ۳ مولفه‌های مهارت برنامه تربیت جنسی یونسکو برای دوره ابتدایی (۲۰۱۸) ارائه شده است. برنامه یونسکو در حوزه مهارت‌ها، به فراگیری مهارت‌های مرتبط با تصمیم‌گیری، جرات‌ورزی، ارتباطات، مذاکره، امتناع می‌پردازد.

## جدول ۳: مولفه مهارت برنامه تربیت جنسی یونسکو در دوره ابتدایی

مؤلفه اصلی	زیر مؤلفه
روابط	<ul style="list-style-type: none"> <li>بیان آشکار دوستی و دوست‌داشتن</li> <li>نیازها و نقش‌های مختلف افراد خانواده</li> <li>رفتار قاطعانه</li> <li>تصمیم‌ها و نتایج آن</li> <li>مهارت تصمیم‌گیری</li> </ul>
ارزش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌ها	<ul style="list-style-type: none"> <li>روش‌های مختلف برای ارتباط</li> <li>اهمیت ارتباط خوب بین دوستان، قیّم‌ها و والدین و بچه‌ها</li> <li>درخواست مذاکره‌ی محترمانه، همکاری و مصالحه از همه‌ی نژادها</li> <li>ارتباط قاطعانه</li> </ul>

## ادامه جدول ۳: مولفه مهارت برنامه تربیت جنسی یونسکو در دوره ابتدایی

زیر مولفه	مولفه اصلی
<ul style="list-style-type: none"> <li>شناسایی فرامین دینی با رسیدن به بزرگسالی</li> <li>چگونگی تاثیر عرف‌های فرهنگی آسیب‌زا بر سلامتی و تندرستی</li> <li>چگونگی انجام مقابله با سوء استفاده جنسی و تجاوز</li> </ul>	فرهنگ، جامعه و قانون
<ul style="list-style-type: none"> <li>اختصاص اسامی برای قسمت‌های مختلف بدن و عملکردشان</li> <li>استفاده صحیح از وسایل جلوگیری از بیماری‌ها</li> <li>آمادگی آلات جنسی برای مقاربت</li> <li>گفتن نه و رد درخواست نابجا</li> <li>قلدری و آنچه باید در ارتباط با آن انجام داد</li> <li>امتناع کردن از توجه جنسی ناخواسته</li> <li>چه انجام دادن و کجا رفتن برای درخواست کمک</li> <li>برخورد با فشار برای داشتن رابطه جنسی</li> <li>دوری کردن و واکنش نشان دادن به آزار جنسی و تجاوز</li> </ul>	رشد و نمو بشر
<ul style="list-style-type: none"> <li>کنترل احساسات جنسی بدون فعالیت جنسی</li> <li>مهارت پیدا کردن دوست</li> <li>دوری کردن از روابط جنسی با دوستان اینترنتی</li> </ul>	رفتار جنسی
<ul style="list-style-type: none"> <li>روش‌های دوری کردن از بارداری ناخواسته</li> <li>مراحل استفاده صحیح از کاندوم</li> <li>مهارت امتناع از رابطه جنسی ناخواسته</li> <li>کمک به دیگران برای انتخاب سلامتی</li> <li>پیشنهاد راه‌های امن برای دخول و دلایل خودداری از رابطه جنسی</li> </ul>	سلامت جنسی

با شرایط این کشور سازگار و به طور وسیع استفاده می‌شود (WHO, 2010). در جدول شماره ۴ مولفه‌های دانش برنامه تربیت جنسی هلند برای دوره ابتدایی (۲۰۱۰) ارائه شده است. CSE اطلاعاتی متناسب با سن در مورد بدن انسان، تولید مثل، جنبه‌های مثبت و منفی مسائل جنسی، ممانعت از بارداری ناخواسته، بیماری‌های مقاربتی و سوء استفاده ارائه می‌دهد (WHO, 2010).

نتایج پژوهش (Goldman and Coleman 2013) در مورد کشور استرالیا که برنامه تربیت جنسی یونسکو را دنبال می‌کند نشان می‌دهد که برنامه درسی این کشور در آموزش بلوغ، بهداشت، ایمنی، جنسیت و باروری به دانش‌آموزان ۵ تا ۸ سال موفق بوده است. کشور هلند از برنامه جامع تربیت جنسی اروپا استفاده می‌کند که توسط NGO (Rutgers) با توسعه پکیج‌های درسی استفاده می‌شود. این برنامه به زبان هلندی ترجمه شده و

## جدول ۴: مولفه دانش برنامه تربیت جنسی هلند برای دوره ابتدایی

زیر مولفه	مولفه اصلی
<ul style="list-style-type: none"> <li>قاعدگی، انزال، تفاوت‌های فردی در رشد</li> <li>تفاوت‌های مرد و زن</li> <li>تغییرات ابتدایی بلوغ</li> <li>اعضای خارجی و داخلی بدن و اعضاء بارداری و عملکرد آنها</li> </ul>	بدن انسان و رشد آن
<ul style="list-style-type: none"> <li>انتخاب در مورد پدر یا مادر شدن</li> <li>روش‌های مختلف بارداری</li> <li>دوره باروری</li> <li>تولید مثل و نقش خانواده</li> </ul>	باروری و دستگاه تناسلی

## ادامه جدول ۴: مولفه دانش برنامه تربیت جنسی هلند برای دوره ابتدایی

مؤلفه اصلی	زیر مؤلفه
مسائل جنسی	<ul style="list-style-type: none"> <li>عشق و عاشق شدن</li> <li>مسائل جنسی در رسانه‌ها و اینترنت</li> <li>زبان جنسی، گرایش جنسی، آمیزش جنسی</li> <li>عشق، عاشق شدن</li> <li>شهوت، استمنا، ارگاسم</li> <li>تفاوت بین هویت جنسی و جنسیت</li> </ul>
احساسات	<ul style="list-style-type: none"> <li>تفاوت بین دوستی، عشق و شهوت</li> <li>عشق پنهانی، اولین عشق (تعصب و خرد، عشق یک‌طرفه)</li> <li>صمیمیت و حریم شخصی</li> <li>دوستی و عشق در افراد هم‌جنس</li> </ul>
ارتباط و سبک زندگی	<ul style="list-style-type: none"> <li>روابط متفاوت عشقی و دوستی</li> <li>روابط متفاوت خانوادگی</li> <li>ازدواج، طلاق، زندگی مشترک</li> <li>انواع مختلف روابط خوشایند و ناخوشایند (تاثیر نابرابری جنسیتی بر روابط)</li> </ul>
مسائل جنسی، سلامتی و تندرستی	<ul style="list-style-type: none"> <li>تاثیرات مثبت مسائل جنسی بر سلامتی و تندرستی</li> <li>بیماری‌های مربوط به مسائل جنسی</li> <li>خشونت جنسی و پرخاشگری</li> <li>مکان‌های امدادی</li> <li>علائم، خطرات و عواقب تجربه جنسی ناامن، ناخوشایند و ناخواسته</li> <li>رواج و انواع مختلف سوء استفاده جنسی</li> </ul>
مسائل جنسی و حقوق آن	<ul style="list-style-type: none"> <li>حق ابراز وجود</li> <li>حقوق جنسی بچه‌ها (اطلاعات، آموزش جنسی)</li> <li>مسئولیت بزرگسالان در قبال امنیت بچه‌ها</li> <li>حقوق جنسی نوشته شده به وسیله فدراسیون بین‌المللی برنامه‌ریزی والدین (International Planned Parenthood Federation) و انجمن سلامت جنسی (Association for Sexual Health)</li> </ul>
عوامل اجتماعی و فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> <li>نقش‌های جنسی</li> <li>فرهنگ‌های مختلف</li> <li>تاثیر فشار همسالان، رسانه‌ها، فیلم‌های پورن، فرهنگ، مذهب، جنسیت، قوانین و وضعیت اجتماعی و اقتصادی بر تصمیمات جنسی، زندگی مشترک و رفتارها</li> </ul>
تعیین کننده مسائل جنسی (ارزش‌ها/هنجارها)	

در جدول شماره ۵ مولفه‌های نگرش برنامه تربیت جنسی هلند برای دوره ابتدایی (۲۰۱۰) ارائه شده است. CSE نگرش‌ها را اساس تنظیم رفتارها می‌داند. این برنامه تاکید می‌کند که والدین و معلم‌ها به کودکان و بزرگسالان اصول ثابتی برای رفتارهای آن‌ها مشخص کنند. آن‌ها حق دارند که احساس امنیت کنند و خود را به عنوان یک فرد ارزشمند در جامعه قبول کنند (WHO, 2010).

## جدول ۵: مولفه نگرش برنامه تربیت جنسی هلند برای دوره ابتدایی

مؤلفه اصلی	زیر مؤلفه
بدن انسان و رشد آن	<ul style="list-style-type: none"> <li>پذیرش آسیب‌پذیری بدن</li> <li>تصور مثبت از بدن و اعتماد به نفس</li> <li>درک و پذیرش تغییرات بدن</li> </ul>
باروری و دستگاه تناسلی	<ul style="list-style-type: none"> <li>پذیرش اینکه مردم با انتخاب خودشان بچه‌دار می‌شوند.</li> <li>درک این موضوع که جلوگیری از بارداری مسئولیت هر دو نفری است که با هم رابطه دارند.</li> </ul>

## ادامه جدول ۵: مولفه نگرش برنامه تربیت جنسی هلند برای دوره ابتدایی

زیر مولفه	مولفه اصلی
<ul style="list-style-type: none"> <li>پذیرش، احترام و درک گوناگونی گرایش‌های جنسی</li> <li>درک مسائل جنسی به عنوان یک فرایند یادگیری</li> <li>پذیرش اصطلاحات جنسی (بوسیدن، لمس کردن، در آغوش کشیدن و غیره)</li> </ul>	مسائل جنسی
<ul style="list-style-type: none"> <li>پذیرش طبیعی بودن عشق و احساسات آن</li> <li>درک احساسات و ارزش‌ها</li> <li>احترام به حریم خصوصی دیگران</li> </ul>	احساسات
<ul style="list-style-type: none"> <li>پذیرش تعهد، مسئولیت و صداقت به عنوان اساس ارتباطات</li> <li>پذیرش تفاوت‌ها</li> <li>نگرش مثبت به برابری جنسیتی در روابط و انتخاب آزاد شریک (زندگی)</li> <li>پذیرش تعهد، مسئولیت و صداقت به عنوان اساس روابط، درک تاثیر جنسیت، سن، مذهب، فرهنگ و غیره بر روابط</li> </ul>	ارتباط و سبک زندگی
<ul style="list-style-type: none"> <li>رعایت حد و مرزها</li> <li>انجام مدل سه مرحله‌ای (نه گفتن، دور شدن و گفتگو با فرد مورد اعتماد)</li> <li>پذیرفتن مسئولیت برقراری روابط امن و خوشایند برای خود و دیگران</li> <li>بیان حد و مرزها و آرزوها و جلوگیری از تجربه جنسی ناامن و ناخواسته</li> <li>درخواست کمک و حمایت، در مواجهه با مشکلات (بلوغ، روابط و غیره) از مکان‌های امدادی</li> </ul>	مسائل جنسی، سلامتی و تندرستی
<ul style="list-style-type: none"> <li>احساس مسئولیت نسبت به سلامتی خود و دیگران</li> <li>هشیاری در مورد انتخاب‌ها و امکانات</li> <li>آگاهی از خطرها</li> <li>احساس مسئولیت برای سلامتی و تندرستی</li> </ul>	مسائل جنسی و حقوق آن
<ul style="list-style-type: none"> <li>احساس مسئولیت نسبت به خود و دیگران</li> <li>هشیاری نسبت به حقوق و انتخاب‌ها</li> <li>آگاهی از حقوق انتخاب‌ها</li> <li>پذیرش حقوق جنسی خود و دیگران</li> </ul>	عوامل اجتماعی و فرهنگی تعیین‌کننده مسائل جنسی (ارزش‌ها/هنجارها)

در جدول شماره ۶ مولفه‌های مهارت برنامه تربیت جنسی هلند برای دوره ابتدایی (۲۰۱۰) ارائه شده است. CSE مهارت‌های جنسی را در چطور ارتباط برقرار کردن، مذاکره کردن، ابراز احساس کردن و در موقعیت‌های ناخواسته چطور رفتار کردن

تعریف می‌کند. همچنین مهارت‌های جلوگیری از بارداری، پیشگیری از بیماری‌های مقاربتی و درخواست کمک در شرایط بحرانی را مهم می‌داند (WHO, 2010).

## جدول ۶: مولفه مهارت برنامه تربیت جنسی هلند برای دوره ابتدایی

زیر مولفه	مولفه اصلی
<ul style="list-style-type: none"> <li>قسمت‌های مختلف بدن و عملکرد آن‌ها</li> <li>آشنایی با تغییرات بدن</li> <li>مراقبت از بدن</li> <li>گفتگو در مورد تغییرات بلوغ</li> </ul>	بدن انسان و رشد آن
<ul style="list-style-type: none"> <li>توسعه مهارت‌های ارتباطی</li> <li>درک ارتباط بین قاعدگی/انزال و بارداری</li> <li>استفاده از کاندوم و موثر بودن آن در جلوگیری از بارداری</li> </ul>	باروری و دستگاه تناسلی



## ادامه جدول ۶: مولفه مهارت برنامه تربیت جنسی هلند برای دوره ابتدایی

مولفه اصلی	زیر مولفه
مسائل جنسی	<ul style="list-style-type: none"> <li>ارتباط برقرار کردن و صحبت در مورد مسائل جنسی از راه درست</li> <li>تصمیم‌های هشیارانه در مورد داشتن یا نداشتن تجربه جنسی</li> <li>امتناع از تجربه جنسی ناخواسته</li> <li>تمایز بین رابطه جنسی در زندگی واقعی و رابطه جنسی در رسانه</li> </ul>
احساسات	<ul style="list-style-type: none"> <li>ابراز احساسات و گفتگوی احساسی، آرزوها و نیازها</li> <li>مدیریت ناامیدی‌ها</li> <li>اسامی مناسب احساسات</li> <li>مدیریت نیازهای حریم خصوصی خود و دیگران</li> <li>پذیرش اینکه عشق و احساسات آن طبیعی است</li> <li>ابراز و تشخیص احساسات گوناگون در خود و دیگران</li> <li>مدیریت ناامیدی و دل‌شکستگی</li> </ul>
ارتباط و سبک زندگی	<ul style="list-style-type: none"> <li>توانایی مذاکره، سازش و همدلی</li> <li>تماس‌های اجتماعی و دوست شدن</li> <li>ابراز دوستی و عشق از راه‌های مختلف</li> <li>برقراری رابطه اجتماعی، رابطه دوستی و ساختن و حفظ روابط</li> <li>بیان انتظارات خود در روابط</li> </ul>
مسائل جنسی، سلامتی و تندرستی	<ul style="list-style-type: none"> <li>رعایت حد و مرزها</li> <li>اعتماد به نفس و انجام مدل سه مرحله‌ای</li> <li>پذیرفتن مسئولیت برقراری روابط امن و خوشایند برای خود و دیگران</li> <li>بیان حد و مرزها و آرزوها و جلوگیری از تجربه جنسی ناامن و ناخواسته</li> <li>درخواست کمک و حمایت در مواجهه با مشکلات (بلوغ، روابط و غیره)</li> </ul>
مسائل جنسی و حقوق آن	<ul style="list-style-type: none"> <li>درخواست کمک و اطلاعات جنسی</li> <li>اعتماد به برخی افراد در هنگام بروز مشکلات</li> <li>رعایت حقوق دیگران</li> <li>ابراز آرزوها و نیازها</li> <li>رعایت حقوق خود و دیگران و انجام مسئولیت‌ها</li> </ul>
عوامل اجتماعی و فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> <li>بیان تجربیات خود در مورد هنجارهای فرهنگی</li> <li>تشخیص و برخورد با تفاوت‌ها</li> <li>تأثیر بحث و بررسی بر ارزیابی‌های شخصی</li> </ul>
تعیین‌کننده مسائل جنسی (ارزش‌ها/هنجارها)	<ul style="list-style-type: none"> <li>به‌دست آوردن مطمئن‌ترین رسانه مدرن (موبایل و اینترنت مرتبط با مسائل جنسی)</li> </ul>

انگلیس اجباری شد اما در مدارس خصوصی این اتفاق نیفتاد. این برنامه به صورت یکپارچه به علوم و مسائل شخصی، اجتماعی و بهداشت و درمان می‌پردازد. تمرکز اصلی این برنامه، بر جلوگیری از بارداری ناخواسته و بیماری‌های مقاربتی است. در سال ۲۰۱۷ دولت تصمیم گرفت که تربیت جنسی به صورت قانونی اجباری شود و به همین دلیل تصمیم بر آن شد که از سال ۲۰۱۹ در همه مدارس این برنامه به صورت اجباری اجرا شود (WHO, 2018). با اینکه در اروپا تأکید بر شروع تربیت جنسی از ۵ سالگی به بعد و حتی قبل از رسیدن به این سن است (WHO, 2018)؛ اما در انگلستان برنامه درسی دوره ابتدایی را دربر نمی‌گیرد. طبق برنامه

در پژوهشی (Bonjour & Van der Vlugt, 2018) اثربخشی برنامه تربیت جنسی دوره ابتدایی هلند در اوگاندا را ارزیابی کردند. نتایج پژوهش نشان داد که دانش‌آموزان در مورد بلوغ، ایذ و جلوگیری از بارداری افزایش یافته است. دختران اعتماد به نفس‌شان برای صحبت با والدین در مورد مسائل جنسی و عشق افزایش یافته است. اعتماد پسران در مورد صحبت کردن مسائل جنسی با دوستانشان کاهش یافته است. همچنین این پژوهش با وجود محدودیت‌ها بیان می‌کند که تربیت جنسی باید از دوره ابتدایی آغاز شود. از سال ۱۹۹۶ برنامه SRE در مدارس عمومی برخی مناطق

در این زمینه هلند به مهارت ارتباط برقرار کردن در زمان مذاکره، ابراز احساس کردن و موقعیت‌های ناخواسته پرداخته است. همچنین به مهارت‌های جنسی و درخواست کمک در شرایط بحرانی توجه داشته است. در این زمینه تفاوت محسوسی بین برنامه یونسکو و هلند دیده نمی‌شود. انگلستان نیز به مهارت ارتباط برقرار کردن با دیگران توجه داشته است (داده‌های مربوط به این سوال در جدول شماره ۳ و ۶ و برنامه انگلستان موجود است).

یافته‌های پژوهش نشان داد تربیت جنسی فقط معطوف به روابط جنسی نمی‌شود و حوزه‌های مختلفی را در برمی‌گیرد. پس از بررسی سه برنامه تربیت جنسی یونسکو، هلند و انگلستان در دوره ابتدایی، مولفه‌های این سه برنامه مشخص شد. برنامه تربیت جنسی یونسکو مولفه‌های دانش، نگرش و مهارت خود را در شش حوزه روابط، ارزش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌ها، فرهنگ، جامعه و قانون، رشد و نمو بشر، رفتار جنسی و سلامت جنسی تدوین نموده است که هر کدام دارای زیر مولفه‌هایی هستند.

برنامه تربیت جنسی هلند مولفه‌های دانش، نگرش و مهارت خود را در هشت حوزه بدن انسان و رشد آن، باروری و دستگاه تناسلی، مسائل جنسی، احساسات، ارتباط و سبک زندگی، سلامتی و تندرستی، حقوق جنسی و ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی و اجتماعی تدوین نموده است. در هر یک از این حوزه‌ها زیر مولفه‌هایی متناسب با سن افراد ارائه نموده است که به آن‌ها پرداختیم.

برنامه تربیت جنسی انگلستان با توجه به عدم اجباری بودن تربیت جنسی در دوره ابتدایی، مولفه‌هایی را برای مدارسی که علاقه به کار کردن در این حوزه دارند پیشنهاد داده است. مولفه‌های پیشنهادی شامل رشد اعتماد به نفس در روابط، آشنایی با قسمت‌های مختلف بدن و کارکرد آن‌ها، توانایی حمایت از خود و درخواست کمک و آمادگی برای بلوغ است.

مطالعه این سه برنامه نشان داد که برنامه یونسکو در حوزه دانش نسبت به برنامه هلند و انگلستان، تمرکز بیشتری بر بنیان خانواده، تنوع جنسیتی، برابری جنسیتی، احترام به آداب و رسوم مثبت و مقابله با آداب و رسوم غلط دارد. برنامه انگلستان در حوزه دانش فقط بر آشنایی با آناتومی بدن و کارکرد آن‌ها و بلوغ پرداخته است.

در حوزه نگرش، یونسکو به ارزش‌های مختلف افراد در خانواده، همسالان و جامعه توجه کرده است و به این ارزش‌ها در روابط، رفتار جنسی، سلامت جنسی، احترام به خود و دیگران پرداخته است. در مقابل برنامه هلند و انگلستان به نگرش‌های شخصی در این زمینه توجه دارند.

درسی ملی فقط مدارس دوره دوم موظف به فراهم کردن برنامه تربیت جنسی می‌باشند با این حال برای دوره ابتدایی بر داشتن برنامه‌ای محلی که متناسب با سن و ویژگی‌های جسمی و احساسی کودک باشد تاکید می‌کند (Long, 2018).

مولفه‌های این برنامه در دوره ابتدایی به شرح زیر است (DFEE, 2000):

۱- رشد اعتماد به نفس در صحبت کردن، گوش دادن و تفکر درباره احساسات و روابط ۲- اسامی قسمت‌های مختلف بدن و توصیف کارکرد آن‌ها ۳- توانایی حمایت از خود و درخواست کمک ۴- آمادگی برای بلوغ

با توجه به عدم اجباری بودن تربیت جنسی دوره ابتدایی در انگلستان، در پژوهشی کیفی روی دو مدرسه که توسط (2010) Mason انجام شد، شجاعت معلمان برای اجرای برنامه تربیت جنسی به عنوان عاملی کلیدی برای موفقیت SRE در مدارس ابتدایی معرفی شد. همچنین این پژوهشگر بیان کرد که SRE نیاز به برنامه‌ریزی جسورانه برای اجرا شدن در مدارس ابتدایی دارد.

باتوجه به اطلاعات ارائه شده، به ۳ سوال اصلی پژوهش در زیر پاسخ داده شده است:

**سوال ۱:** برنامه‌های تربیت جنسی دوره ابتدایی یونسکو، هلند و انگلستان چه تفاوتی در حیطة دانش دارند؟  
برنامه یونسکو در زمینه دانش تربیت جنسی در دوره ابتدایی همانند برنامه هلند به آناتومی بدن، تولید مثل، بارداری ناخواسته و بیماری‌های مقاربتی می‌پردازد اما تمرکز بیشتری بر بنیان خانواده، تنوع جنسیتی و برابری جنسیتی و آداب و رسوم دارد. در مقابل، برنامه انگلستان فقط به معرفی آناتومی بدن و کارکرد آن‌ها و بلوغ می‌پردازد (داده‌های مربوط به این سوال در جدول شماره ۱ و ۴ و برنامه انگلستان موجود است).

**سوال ۲:** برنامه‌های تربیت جنسی دوره ابتدایی یونسکو، هلند و انگلستان چه تفاوتی در حیطة نگرش دارند؟  
برنامه هلند بیشتر به نگرش‌های شخصی توجه دارد و نگرش‌ها را اساس امنیت افراد می‌داند. در مقابل یونسکو به ارزش‌های مختلف افراد در خانواده، همسالان و جامعه توجه کرده است و به این ارزش‌ها در روابط، رفتار جنسی، سلامت جنسی، احترام به خود و دیگران و برابری جنسی پرداخته است. انگلستان نیز در این زمینه به احترام و رشد اعتماد به نفس در روابط پرداخته است و به مسائل دیگر در دوره ابتدایی توجهی نداشته است (داده‌های مربوط به این سوال در جدول شماره ۲ و ۵ و برنامه انگلستان موجود است).

**سوال ۳:** برنامه‌های تربیت جنسی دوره ابتدایی یونسکو، هلند و انگلستان چه تفاوتی در حیطة مهارت دارند؟

جهت اجرای بهتر برنامه تربیت جنسی می‌توان مدرسانی برای ارائه این واحد درسی در مدارس آموزش داد. ایجاد واحدهای درسی تربیت جنسی در رشته‌های علوم تربیتی، بهبود برنامه‌های آموزشی صدا و سیما به منظور بیان ضرورت تربیت جنسی در افکار عموم، افزایش بودجه آموزشی برای جای دادن این واحد درسی در مدارس و انجام مطالعات و تحقیقات در زمینه بومی‌سازی تربیت جنسی از دیگر کارهایی است که می‌شود در این زمینه انجام داد.

از سوی دیگر در این پژوهش برنامه‌های تربیت جنسی یونسکو، هلند و انگلیس مورد بررسی قرار گرفته است. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابهی در این زمینه در دیگر کشورهای جهان به‌ویژه کشورهای اروپایی مثل آلمان، فرانسه و ایالت‌های مختلف آمریکا صورت گیرد. همچنین پژوهش حاضر تنها به بررسی مولفه‌های دانش، نگرش و مهارت در دوره ابتدایی پرداخته است، بنابراین پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی به صورت جزئی مثل پرداختن به برنامه کلاسی کشورهای با سابقه در این زمینه برای رسیدن به اهداف مولفه‌ها در کلاس‌های درس انجام شود. بررسی مولفه‌های برنامه تربیت جنسی در مدارس متوسطه نیز در پژوهش‌های آتی مورد بررسی قرار گیرد.

### منابع

- Aghazadeh, A. (2007). *Amozesh va parvaresh tatbyqy [Comparative education]*. Samt Publications.
- Bonjour, M., & Van der Vlugt, I. (2018). Comprehensive sexuality education knowledge file. *Utrecht: Rutgers International: For Sexual and Reproductive Health and Rights*. <https://rutgers.international/wpcontent/uploads/2021/09/Knowledgefile-CSE.pdf>
- Department for Education and Employment (2000, July). *Sex and relationship education guidance*. <http://www.educationengland.org.uk/documents/dfee/2000-sex-education.pdf>
- Faqihi, A. N., Shokohi Yekta, M., & Parand, A. (2008). Amozesh gency bh kodak va nogavan az dydgah aslamy va motaleat ravanshenakhty [Sexual education for children and adolescents from the Islamic perspective and psychological studies]. *Bi-Quarter Scientific-Specialist Journal of Islamic Education*, 3(7), 51-88. [http://islamicedu.rihu.ac.ir/article\\_127.html](http://islamicedu.rihu.ac.ir/article_127.html)
- Farmahini Farahani, M. (2004). Mohtvay monaseb baray tarbyat gency dar kotob dorey motavasseth [Suitable content for sex education in secondary school book]. *Scientific Bimonthly - Shahed University Research*, 11(9), 1-14. <https://sid.ir/paper/46443/fa>
- Ghahremani, L., Heydarnia, A., Babaei, Gh., & Nazari, M. (2007). Tathyr amozesh behdasht bolq gesmy bar raftarhay behdashty dokhtaran

در زمینه مهارت‌ها، تفاوت محسوسی بین برنامه یونسکو و هلند دیده نشد و هر دو به مهارت‌های ارتباط برقرار کردن، ابراز احساس کردن و مهارت‌های جنسی پرداخته‌اند. انگلستان در این حوزه به مهارت ارتباط برقرار کردن پرداخته است.

### بحث و نتیجه‌گیری

جامعه ما نیز مانند سایر جوامع در حالی با به هزاره سوم گذاشته است که در آن تربیت جنسی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. این ضرورت از جنبه‌های هدایت جنسی، آگاهی از مسائل بهداشتی، تاکید ادیان و فرهنگ‌ها به تربیت جنسی قابل بررسی است (Farmahini Farahani, 2004). بررسی ۸۷ مطالعه در کل دنیا که ۲۹ مورد آن در کشورهای در حال توسعه، ۴۷ مورد در ایالات متحده و ۱۱ مورد در کشورهای پیشرفته بوده است نشان می‌دهد، برنامه تربیت جنسی بر کاهش گمراهی، افزایش دانش، واضح و روشن ساختن ارزش‌ها و نگرش‌های مثبت، افزایش مهارت‌ها، افزایش درک نوجوانان و افزایش ارتباط با والدین و یا دیگر بزرگسالان قیام تاثیر داشته است. همچنین این بررسی‌ها نشان داده که داشتن برنامه در کاهش رفتار جنسی، کاهش شرکای جنسی، افزایش استفاده از وسایل جلوگیری از بارداری و بیماری‌های مقاربتی در نوجوانان و جوانان کمک کرده است (UNESCO, 2018). همچنین با توجه به تاکید ادیان و فرهنگ‌ها به این مسئله، می‌توان نظرات افراد متخصص در این زمینه را در برنامه اعمال کرد. در طول برنامه، برای نظارت بر اجرای صحیح برنامه، یک هیئت مشورتی تشکیل می‌شود که متشکل از وزارت آموزش و پرورش، وزارت بهداشت، انجمن‌های برنامه‌ریزی خانواده و کارشناسان دانشگاه‌ها و سازمان‌های مذهبی است. این هیئت مشورتی در تهیه برنامه نهایی نیز مشارکت دارد. برنامه، نیازهای دانش‌آموزان را با توجه به فرهنگ خاص محیطشان معرفی کرده و آموزش می‌دهد و براساس ضرورت فرهنگی، عنوان‌هایی به آن اضافه می‌کند. به عنوان مثال در برنامه آندونزی موضوعاتی شامل مدیریت استرس و همچنین درسی با عنوان استفاده از داروها و وسایل پیشگیری از بیماری‌های مقاربتی اضافه شده است. در برنامه کشور کنیا و اتیوپی درس‌هایی که فرهنگ ازدواج و مقابله با خشونت علیه زنان را نشان می‌دهد اضافه شده است (Vanwesenbeeck et al., 2016). بنابراین، با توجه به فرهنگی بودن تربیت جنسی، تحقق آن مستلزم بسیج همگانی است تا تربیت جنسی به عنوان بخشی از برنامه آموزش و پرورش در سطح جامعه پذیرفته شود و اعتقاد به لزوم یادگیری آن از کودکی تا بزرگسالی به صورت یک باور عمومی درآید.

- <https://www.sexeducationforum.org.uk/sites/default/files/field/attachment/SRE%20-%20the%20evidence%20-%20March%202015.pdf>
- Sobhani-nejad, M., Homaei, R., & Eliein, H. (2008). Barrasy tahlyl sabk tarbyat gensy khanvadhshay shahr Tehran [Analytical Study of Sexual Training Style of Families in Tehran Province]. *Counseling Research and Development*, 6(21), 27-48. <https://sid.ir/paper/70145/fa>
- Stone, N., Ingham, R., & Gibbins, K. (2013). "Where Do Babies Come from?" Barriers to Early Sexuality Communication between Parents and Young Children. *Journal Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 13(2), 228-240. <http://dx.doi.org/10.1080/14681811.2012.737776>
- Turnbull, T., Van Wersch, A., & Van Schaik, p. (2008). A Review of Parental Involvement in Sex Education: The Role for Effective Communication in British Families. *Health Education Journal*, 67(3), 182-195. <http://dx.doi.org/10.1177/0017896908094636>
- UNESCO. (2018, July). *International technical guidance on sexuality education: An Evidence-Informed*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>
- Vanwesenbeeck, I., Westeneng, J., De Boer, T., Reinders, J., & Van Zorge, R. (2016). Lessons learned from a decade implementing Comprehensive Sexuality Education in resource poor settings: The World Starts with Me. *Sex education*, 16(5), 471-486. <https://doi.org/10.1080/14681811.2015.1111203>
- WHO Regional Office for Europe; BZgA (2018, July). *Sexuality Education in Europe & Central Asia: State of the Art and Recent Developments*. [https://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user\\_upload/Dokumente/BZgA\\_IPPFEN\\_ComprehensiveStudyReport\\_Online.pdf](https://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/BZgA_IPPFEN_ComprehensiveStudyReport_Online.pdf)
- WHO Regional Office for Europe; BZgA (2010). *Standards for sexuality Education in Europe: A Framework for Policy Makers, Educational and Health Authorities and Specialists*. Federal Centre for Health Education. <https://www.icmec.org/wpcontent/uploads/2017/03/WHO-Curriculum-Matrix-for-CSE-in-Europe.pdf>
- madares rahnamayy dolaty shahr Chabahar [Effects of Puberty Health Education on Health Behavior of Secondary School Girl Students In Chabahar City]. *Journal of Southern Medicine*, 11(1), 61-68. <http://ismj.bpums.ac.ir/article-1-138-fa.html>
- Goldman, J. D., & Coleman, S. J. (2013). Primary school puberty/sexuality education: student-teachers' past learning, present professional education, and intention to teach these subjects. *Sex Education*, 13(3), 276-290. <https://doi.org/10.1080/14681811.2012.719827>
- Kaleidos Research and International Centre for Reproductive Health, Ghent University Amedterdam (2016, March). *Access, Services, Knowledge – Youth Empowerment Alliance*. <http://kaleidosresearch.nl/publication/ask-evaluation/>
- Long, R. (2018, March). *Relationships and Sex Education in Schools (England)*. <http://allcatsrgrey.org.uk/wp/download/education/SN06103.pdf>
- Mahmoudi, Gh., Hasanzadeh, R., & Niaz Azari, K. (2007). Tathyr amozesh gensy bar salamat khanvadh dar byne daneshgoyan daneshgah olom pezeshky mazandran [The Effect of Sex Education on Family Health on Mazandran Medical University Students]. *Ofogh Danesh*, 13(2), 64-70. <https://sid.ir/paper/68578/fa>
- Ma'rafavi, I. (2000). Tarbyat gensy, tarbyat faramosh shodh [Sexual education, forgotten education]. *Tarbiat Journal*, 66-70. <https://sid.ir/paper/445919/fa>
- Mason, S. (2010). Braving it out! An illuminative evaluation of the provision of sex and relationship education in two primary schools in England. *Sex Education*, 10(2), 157-169. <https://doi.org/10.1080/14681811003666366>
- Mobredi, K., Hasanpoor Azghadi, S. B., & Amiri Farahani, L. (2017). Agahy va negarash madran nesbat be tarbyat gensy kodakan pysh dabestany [Knowledge and Attitude of Mothers Toward Preschool Sexual Education]. *Iran Journal of Nursing*, 30(106), 35-45. <https://sid.ir/paper/114492/fa>
- Motaghifar, Gh (2001). Kavosh dar bab masayl gensy dar madares [An exploration of sexual issues in schools]. *Marefat Journal*, 42, 106-120. <https://sid.ir/paper/430488/fa>
- Saif, A. (2007). *Ravanshenasy parvareshy novyn: ravanshenasy yadgyry va amozesh [Modern educational psychology: psychology of learning and education]*. Doran.
- Sex Education Forum. (2015, March). *SRE-The Evidence*.